

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАСТРАТЕГІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ
ЕКОСИСТЕМИ МАКРОРЕГІОНУ «АЗОВ-ЧОРНЕ МОРЕ»FUNCTIONAL DIAGNOSIS OF THE STATE OF THE COMPETITIVENESS
MANAGEMENT SYSTEM OF COASTAL REGIONS

Приморські регіони, які в теорії характеризуються спорідненістю географічних, природних та інших передумов до економічного розвитку характеризуються низкою особливостей практичного функціонування спеціальних галузей господарства, таких як добування водних біоресурсів, туризм та рекреація, розвиток морського транспорту. Виявлення та врахування наведених нижче особливостей спонукає до розробки індивідуальних стратегій розвитку приморських регіонів з урахуванням їх специфіки морегосподарського комплексу (за допомогою розробленої послідовності щодо етапів та їх змісту стратегічного планування екосистемної конкурентоспроможності приморських регіонів). Аналізуючи сильні та слабкі сторони, можливості та загрози екосистемної конкурентоспроможності економіки «Азово-Чорноморського регіону» встановлено перелік стратегічних ініціатив відповідно до співставлення слабких і сильних сторін і можливостей та загроз, а саме: вплив на формування ціннісних орієнтирів у молоді та середнього покоління, робота з кадрами, формування конкурентоспроможної економіки приморського регіону на екосистемних засадах, зміцнення інститутів регіональної та місцевої влади, подолання наслідків воєнної агресії Росії в плані очищення територій від мін та залишків боєприпасів. PEST-аналіз засвідчив про необхідність створення умови для виконання заходів стратегії: фінансування та, брендинг.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, елементи конкурентоспроможності, приморський регіон, стратегія, відновлення, повоєнне відновлення, екосистема, відновлювальна екосистема.

Coastal regions, which are theoretically characterized by the affinity of geographical, natural and other prerequisites for economic development, are characterized by a number of peculiarities of the practical functioning of special sectors of the economy, such as the extraction of aquatic bioresources, tourism and recreation, and the development of maritime transport. Identifying and taking into account the following features encourages the development of individual strategies for the development of coastal regions, taking into account their specifics of the maritime complex (using the developed sequence of stages and their content of strategic planning of ecosystem competitiveness of coastal regions). Analyzing the strengths, weaknesses, opportunities and threats to the ecosystem competitiveness of the economy of the "Azov-Black Sea region", a list of strategic initiatives was established in accordance with the comparison of weaknesses, strengths, opportunities and threats, namely: influence on the formation of value orientations among young people and the middle generation, work with human resources, formation of a competitive economy of the coastal region on an ecosystem basis, strengthening of regional and local government institutions, overcoming the consequences of Russia's military aggression in the plan. The PEST-analysis showed the need to create conditions for the implementation of the strategy's measures: financing and branding. These areas require strengthening state and regional initiatives and public control in the field of ecosystem protection and restoration, creation and use of infrastructure for the development of shipping, including digital infrastructure, staff development along with active innovative research, and the implementation of green economy principles in the region's life.

Key words: competitiveness, competitiveness management, competitiveness elements, coastal region, strategy, recovery, post-war recovery, ecosystem, restorative ecosystem.

УДК 339.137:332.143(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.80-21>

Безхлібна А.П.

к.е.н., доцент,
Національний університет
«Запорізька політехніка»

Bezkhlibna Anastasiia

National University
«Zaporizhzhia Polytechnic»

Постановка проблеми. Визначення стратегії конкурентоспроможності екосистемної економіки приморських регіонів України передбачає визначення їх подібності та спорідненості, розуміння їх як окремого територіального макрорегіону, що закріплено в Державній стратегії регіонального розвитку до 2027 року: Державною стратегією передбачено поділ територій регіонів за функціональним підходом, тобто макрорегіон «Азов-Чорне море» - частина території України, яка прилягає до морського узбережжя або узбережжя морських заток і лиманів у межах 30-кілометрової доступності. До макрорегіону Азов-Чорне море відносяться приморські регіони України з узбереж-

жям Чорного та Азовського морів. З урахуванням сучасної ситуації в країні, актуальності набуває формування конкретних пропозицій щодо розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регіонального розвитку та конкурентоспроможності зокрема були в центрі уваги вітчизняних вчених. Гудзь П., Гудзь М., Вдовіченої О., Ткаленко О. [1], Олійник Ю, Шкурупської І., Іванченкової В., Петренко О., Власенко Ю. [2] в своїх працях зазначають про необхідність дослідження розвитку регіонів через призму аналізу управлінських процесів «на місцях». При проведенні дослі-

дження складових конкурентоспроможності регіонів встановлено [3], що існуючі підходи до аналізу управління конкурентоспроможністю приморських регіонів вимагають урахування їх специфіки.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення обґрунтування стратегії конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море».

Виклад основного матеріалу дослідження. При розгляді конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми, необхідно зауважити про етапи стратегічного планування Міста – партнери Проекту ПРОМІС, розробляючи власні стратегії розвитку, проходили шість основних етапів, зображених на рис. 1, які, в кінцевому підсумку, відповідають етапам дослідження конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів.

В табл. 1 наведено методи, що були використані в процесі обґрунтування стратегії конкурентоспроможності приморських регіонів, зокрема: кластерний аналіз, SWOT- та PEST-аналіз, експертне оцінювання та сценарний аналіз.

Стратегія післявоєнної відбудови базується на забезпеченні конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів через розуміння потреб суб'єктів економіки приморських

регіонів, врахування їх цілей та співвідношення з принципами, пріоритетами та ключовими завданнями стратегії. Серед стратегічних пріоритетів післявоєнної відбудови виокремлено наступні: цифровізація, безпека та оборонний потенціал, антикорупційна та судова реформи, забезпечення стійкості розвитку екосистем, розвиток екосистемної економіки та інфраструктури, підвищення рівня розвитку територіальної громад). Виконання принципів формування конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів дозволить закріпити майбутній стратегічний розвиток приморських територій на державному рівні.

Для обґрунтування стратегії конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» було здійснено зважене бальне SWOT-оцінювання для виявлення значущих факторів (табл. 2). Були опитані експерти (форма щодо оцінювання слабких та сильних сторін: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeWW3-kt8OGce7U84glw8qlzv1BBJ_IgYc2XIJ8WpQpAs0QDA/viewform?vc=0&c=0&w=1&flr=0, (форма щодо оцінювання можливостей та загроз: <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfXvJeyBDuMbAxpUJBVtrEk6hPjldlpx83O2olzPNccNaTmA/viewform>): представники виконав-

Рис. 1. Послідовність та зміст виконання етапів стратегічного планування конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів

Джерело: розроблено автором

Методи, що були використані в процесі обґрунтування стратегії конкурентоспроможності приморських регіонів

Метод	Опис
Кластерний	Детальне дослідження окремих груп регіонів з метою вдосконалення їхньої стратегії розвитку, а також виявлення зв'язку між індикаторами їх соціально-економічним розвитком та конкурентоспроможністю
Експертне оцінювання	Оцінювання параметрів соціально-економічних індикаторів елементів конкурентоспроможності, які неможливо оцінити іншими методами
SWOT-аналіз	Систематизація проблемних ситуацій, виявлення сильних та слабких сторін
PEST-аналіз	Оцінювання факторів конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»
Сценарний аналіз	Прогнозування показника конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» в умовах обмеженості статистичних даних

Джерело: розроблено автором

чої влади місцевого та регіонального рівня, керівники рекреаційних підприємств, громадськість, наукові співробітники та студентство приморських регіонів з метою визначення пріоритетів та цілей стратегії. Було проведено визначення рівнів впливу факторів на конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми (значимості) за 10-ти бальною шкалою, де 1 бал – незначний рівень впливу фактору, 10 балів – високий рівень впливу фактору та оцінювання за 10 бальною шкалою. Обраховане зважене оцінювання в балах дало можливість обрахувати долі сильних, слабких сторін, можливостей та загроз конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів.

Методом експертного оцінювання визначено значимість та вагу факторів, що складають сильні та слабкі сторони, загрози та можливості. Найбільш 2–3 значимі фактори в кожній групі було виділено окремо. Зважене оцінювання сильних сторін конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» свідчить, що наступні фактори мають найбільшу вагу: високі показники ВРП та ВРП на 1 особу серед регіонів, протяжність берегової лінії, сприятливі природні та географічні умови для розбудови туристично-рекреаційного бізнесу та морегосподарського комплексу.

Зважене оцінювання слабких сторін конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» виявило наступні фактори з найбільшою вагою: високі показники викидів в навколишнє середовище забрудниками, неефективне використання природно-ресурсного потенціалу для розвитку туризму, низька їх якість, відсутня інфраструктура, низька ефективність використання ресурсів морів в господарській діяльності, низький рівень інформованості громадян на офіційних сайтах районів та територіальних громад щодо стану та перспектив управління територіями.

Моніторинг стану екосистем здійснюється в кожному регіоні у визначених моніторингових точках не лише в туристичний сезон. Дані оприлюднюються на сайті Державної адміністрації у звітних документах. Наприклад, в Запорізькій області вода Азовського моря досліджувалась у 11 моніторингових точках спостереження в зонах рекреації і відпочинку населення. Відібрано для дослідження на санітарно-хімічні показники 88 проб морської води, з них 35 проб не відповідають санітарним нормам. На мікробіологічні показники відібрано 121 пробу, з них 4 проби не відповідають санітарним нормам [4].

Протягом останніх років на акваторіях р. Дніпра, Дніпровсько-Бузького лиману, Каховського водосховища та Чорного моря в зоні контролю Херсонрибохорони промисловим виловом водних біоресурсів займаються понад 50 суб'єктів господарювання різних форм власності. Контроль за здійсненням вилову водних живих ресурсів, станом їх запасів та дотриманням вимог чинного законодавства під час здійснення господарської діяльності належить до органів рибоохорони [5].

Серед факторів, що впливають на можливості конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» виокремлено: розвиток внутрішнього туризму на основі екосистемних послуг, затвердження стратегії підвищення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море», впровадження цифровізації регіону в адмініструванні на державному та регіональному рівні.

Загрози конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» пов'язані з військовою агресією РФ та наслідками, які необхідно подолати після деокупації територій приморських регіонів: погіршення умов життя населення, зниження якості життя, високий рівень небезпеки приморських територій («замінованість» морів, пляжів, полів, та інших територій та об'єктів інфраструктури) тощо.

Таблиця 2

Зважене бальне SWOT-оцінювання факторів конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»

Сильні сторони	Значимість	Оцінка	Зважене оцінювання в балах	Доля
1. Високі показники ВРП та ВРП на 1 особу серед регіонів	6	6	36	0,20
2. Довга протяжність берегової лінії	7	6	42	0,24
3. Території ПЗФ, пам'ятки природи	5	5	25	0,14
4. Велика площа регіонів	3	5	15	0,08
5. Потужна матеріальна база функціонування закладів вищої освіти	2	4	8	0,04
6. Активні управлінські ініціативи окремих громад чинять позитивний вплив на їх розвиток, якість життя населення, благоустрій громад	6	4	24	0,13
7. Сприятливі природні та географічні умови для розбудови туристично-рекреаційного бізнесу та морегосподарського комплексу	4	7	28	0,17
Загалом:	-	-	178	1
Слабкі сторони	Значимість	Оцінка	Зважене оцінювання в балах	Доля
1. Високі показники викидів в навколишнє середовище забрудниками	4	5	20	0,17
2. Неєфективне використання природно-ресурсного потенціалу для розвитку туризму, низька їх якість, відсутня інфраструктура	4	6	24	0,2
3. Низька ефективність використання ресурсів морів в господарській діяльності	6	4	24	0,2
4. Низький рівень інформованості громадян на офіційних сайтах районів та територіальних громад щодо стану та перспектив управління територіями	5	4	20	0,17
5. Незадовільний стан транспортної інфраструктури, низька якість послуг з перевезення.	5	3	15	0,13
6. Відсутність сформованого цілісного бренда приморського регіону.	3	5	15	0,13
Загалом	-	-	118	1
Можливості	Значимість	Оцінка	Зважене оцінювання в балах	Доля
1. Популяризація приморського регіону в інших регіонах і країнах.	3	4	12	0,11
2. Розвиток внутрішнього туризму на основі екосистемних послуг	5	5	20	0,18
3. Розвиток людських ресурсів, цифрових навичок та підвищення рівня освіти населення.	4	4	16	0,15
4. Затвердження стратегії підвищення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»	6	5	30	0,27
5. Упровадження цифровізації регіону в адмініструванні на державному та регіональному рівні	5	4	20	0,18
6. Сприятливість умов для розвитку морегосподарського комплексу та набуття ним міжнародної конкурентоспроможності	4	3	12	0,11
Загалом	-	-	110	1
Загрози	Значимість	Оцінка	Зважене оцінювання в балах	Доля
1. Критично низький рівень охоплення території приморських територій ПЗФ, а також їх охорони та збереження.	2	2	4	0,04
2. Збільшення показників міграційного руху населення приморських регіонів	4	4	16	0,16
3. Підвищення рівні безробіття	3	4	12	0,12
4. Погіршення умов життя населення через військову агресію РФ, зниження якості життя, здоров'я	5	5	20	0,20
5. Потреба інституційного забезпечення та суттєвих інвестицій розвитку екосистемних послуг	4	3	12	0,12
6. Високий рівень небезпеки приморських територій: «замінованість» морів, пляжів, та інших територій та об'єктів інфраструктури; воєнні наслідки агресії	6	6	36	0,36
Загалом	-	-	100	1

Джерело: розраховано автором

На основі цього аналізу запропоновано стратегічні ініціативи, зазначені в табл. 3.

Для більш детального дослідження факторів конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» використано PEST-аналіз (аналіз політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів) (табл. 4).

Наступним кроком було визначення ступеню впливу факторів на конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми приморських регіонів. Було проведено визначення рівнів впливу політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів на конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми за 10-ти бальною шкалою, де 1 бал – незначний рівень впливу фактору, 10 балів – високий рівень впливу фактору та експертне оцінювання настання негативних подій за 10 бальною шкалою. Обраховані результати вагових коефіцієнтів на основі експертного оцінювання показують вплив кожного фактора на конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми приморських регіонів.

За допомогою методу ранжування на основі даних кількісних показників PEST-аналізу конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморських регіонів було побудовано рейтинг

факторів впливу (табл. 6) в кожній групі фактори впливу були впорядковані за зростанням вагових коефіцієнтів. Чим менший коефіцієнт, тим менший вплив фактору на конкурентоспроможність відновлювальної екосистеми приморських регіонів.

Серед політичних факторів найбільшу загрозу несуть політична стабільність країни та результати закінчення воєнних дій. У групі економічних факторів експертами виділено державну підтримку регіонального розвитку та інвестиції. Із категорії соціальних факторів найбільший вплив мають міграційні процеси та рівень освіченості. Серед технологічних факторів експерти виділили процеси цифровізації в регіоні. Із категорії екологічних факторів найбільший вплив має кластерізація на основі екосистемного підходу.

Виокремлені фактори PEST-аналізу дозволяють зробити наступні висновки: зацікавлені ініціативні учасники формування екосистемної конкурентоспроможності мають створювати умови для виконання заходів стратегії: фінансування заходів (в т.ч. приплив іноземного капіталу), створення бренду території, використання спільних маркетингових технологій та заходів (в т.ч. фестивалі, ярмарки) серед суб'єктів-учасників-виконавців стратегії. Зростання дохідної частини місцевого та

Таблиця 3

Результати SWOT-аналізу конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»

	Сильні сторони:	Слабкі сторони
Можливості	<p><u>Стратегічні ініціативи:</u> Пропагування здорового способу життя та правильного харчування</p> <p>Створення навчальних курсів на базу функціонуючих внз щодо підготовки та перепідготовки кадрів, залучених до роботи в приморських регіонах</p> <p>Ефективний розвиток морегосподарського комплексу, туризму та пов'язаних з ним галузей за рахунок використання людських ресурсів та цифрових технологій</p>	<p><u>Стратегічні ініціативи:</u> Підвищення ефективності туристсько-рекреаційного комплексу приморських регіонів вимагає створення замкнутого циклу виробництва та споживання продукції для морегосподарської рекреації</p> <p>Зміцнення інститутів регіональної та місцевої влади</p> <p>Подальше впровадження цифрових послуг серед адміністративних, вільний доступ мешканців до участі в управлінні територією за допомогою цифрових технологій (прозорість, відкритість, гнучкість місцевого самоуправління)</p>
Загрози	<p><u>Стратегічні ініціативи:</u> Залучення наукових кадрів до розробки проектів щодо відновлення та ПЗФ під активним патронажем місцевої влади</p> <p>Підвищення попиту на робочу силу, умови для рееміграції студентів до регіонів навчання</p> <p>Створення нових робочих місць шляхом перепідготовки мешканців, які обліковуються на ринку праці</p> <p>Створення соціально-економічних умов щодо заохочення населення залишатись на території регіону</p> <p>Створення програм щодо регіональних інвестиційних фондів громад</p>	<p><u>Стратегічні ініціативи:</u> Використання технологій брендингу територій, завдяки наявності унікальних природних об'єктів, які охороняються.</p> <p>Контроль та управління (заборона, лімітування) величиною та хімічним складом викидів; негативним впливом, що несуть викиди. Використання компенсаційного механізму екологічних заходів.</p> <p>Використання заходів з повоєнного відновлення територій, в тому числі розмінування територій, залучення компетентної допомоги з країн, що мають подібний досвід.</p> <p>Підвищення професійних навичок та кваліфікації персоналу морських портів, логістичних структур</p>

Джерело: розроблено автором

**PEST-аналіз конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми
макрорегіону «Азов-Чорне море»**

PEST-фактори	Що дає можливості?	Що несе загрози?
Політичні та правові фактори		
Політична стабільність країни	Політичні преференції, лобіювання інтересів територій приморських регіонів	Недосконала державна політика в галузі міжрегіональних та міжгалузевих відносин
Зміни в законодавстві	Нормативні акти, що регулюють економіко-правові відносини в приморських регіонах	Високий рівень тіньової економіки. Відсутність законодавчої та нормативно-правової бази стосовно створення та функціонування туристичних кластерів та інших
Судова та антикорупційна реформи	Створення умов для прозорого бізнесу	Підвищені вимоги до ведення бізнесу
Результати закінчення воєнних дій	Умови для відбудови економіки приморських регіонів, підвищення рівня соціально-економічних умов	Політична та воєнна напруженість, ризику ведення бізнесу
Економічні фактори		
Рівень інфляції	Використання важелів для управління регіоном в контексті залучення закордонних партнерів	Несприятливий діловий клімат, Девальвація національної валюти
Податкова політика	Впровадження податкових стимулів для підприємців, податкових пільг	Податковий тиск
Державна підтримка регіонального розвитку	Обговорення моделі ефективного бізнесу	Складність пошуку інвесторів
Туристичні потоки	Розвиток специфічних видів туризму, які користуються обмеженим попитом	Втрата туристичного ринку через низький рівень туристичного сервісу
Інвестиції	Збільшення «потоків» іноземної валюти; розширення зовнішньоекономічної діяльності	Низька окупність інвестицій на початкових етапах
Соціальні фактори		
Чисельність наявного населення	Збільшення щільності населення	Зменшення чисельності населення внаслідок воєнної агресії РФ
Рівень освіченості	Підвищення освіченості, програми навчання	Міграція населення
Міграційні процеси	Збереження рівня міграційних процесів в регіоні	Повернення вимушено переміщених осіб додому
Рівень здоров'я мешканців регіону	Розвиток медицини, підвищення якості медичних послуг	Складності з діагностуванням, рівнем підготовки медичних працівників
Технологічні фактори		
Інтенсивність інноваційної діяльності	Підвищення якості послуг	Необхідність наявності достатньої кількості та якості технологій інформаційного забезпечення господарської діяльності
Процеси цифровізації в регіоні	Підвищення рейтингу регіону як туристичного, економіко- та інноваційно розвинутого	Організаційні складнощі
Обсяг інтернет-послуг, що споживаються	Інформаційне забезпечення діяльності	Низьке інтернет-покриття, недостатній розвиток цифрової інфраструктури
Застосування інструментів маркетингу в цифровому полі регіону	Використання інноваційних інструментів маркетингу, брендинг регіону, підвищення впізнаваності регіону	Недостатній рівень цифровізації регіону
Екологічні фактори		
Площа ПЗФ	Створення умов охорони і збереження територій	Зниження умов щодо функціонування та фінансової підтримки розвитку ПЗФ
Кластеризація	Підвищення зайнятості в регіоні; покращення та розбудова інфраструктури територій.	Організаційні та законодавчі проблеми щодо налагодження функціонування кластеру
Викиди забруднюючих речовин	Використання європейських стандартів захисту навколишнього середовища	Незмінна ситуація щодо зменшення темпів викидів
Зміни законодавстві щодо експлуатації екосистем	Створення нормативно-законодавчої бази, яка б регулювала правові відносини учасників кластеру відповідно до вимог міжнародного законодавства	Бездіяльність та бюрократія місцевих органів влади

Джерело: розраховано автором

Якісні та кількісні показники PEST-аналізу конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми

Опис фактору	Вплив фактору	Середня експертна оцінка	Зважене оцінювання в балах	Вагові коефіцієнти
Політичні фактори				
Політична стабільність країни	8	6	48	0,35
Зміни в законодавстві	7	4	28	0,21
Судова та антикорупційна реформи	6	2	12	0,09
Результати закінчення воєнних дій	8	6	48	0,35
Загалом			136	
Економічні фактори				
Рівень інфляції	6	4	24	0,19
Податкова політика	4	3	12	0,09
Державна підтримка регіонального розвитку	6	6	36	0,28
Туристичні потоки	5	4	20	0,16
Інвестиції	5	7	35	0,28
Загалом			127	
Соціальні фактори				
Чисельність наявного населення	6	3	18	0,16
Рівень освіченості	7	5	35	0,31
Міграційні процеси	5	7	35	0,31
Рівень здоров'я мешканців регіону	4	6	24	0,22
Загалом			112	
Технологічні фактори				
Інтенсивність інноваційної діяльності	4	6	24	0,26
Процеси цифровізації в регіоні	6	5	30	0,32
Обсяг інтернет-послуг, що споживаються	3	5	15	0,16
Застосування інструментів маркетингу в цифровому полі регіону	5	5	25	0,26
Загалом			94	
Екологічні фактори				
Площа ПЗФ	5	3	15	0,16
Створення екосистемних кластерів	8	5	40	0,42
Викиди забруднюючих речовин	6	4	24	0,25
Зміни законодавстві щодо експлуатації екосистем	4	4	16	0,17
Загалом			95	

Джерело: розраховано автором

державного бюджетів та зняття соціальної напруженості в макрорегіоні дозволить швидше подолати наслідки воєнної агресії в регіоні.

Необхідно зауважити, що низка проблем морегосподарської галузі пов'язана з тимчасовою окупацією АР Крим, Херсонської та частково Запорізької областей та ризиком наслідків озброєного воєнного конфлікту при перетинанні водних меж між Азовським та Чорним морями, межею вод, що відносяться до АР Крим. При цьому стан портів, морських суден, висока собівартість перевезення пасажирів та вантажів знижують як попит, так і пропозицію в галузі.

Проведений PEST-аналіз дозволяє розкрити вплив кожного фактору на конкурентоспроможність приморських районів та розробити стратегію підвищення конкурентоспроможності приморських регіонів взагалом.

Актуальні питання розвитку економіки в умовах обмежених природних ресурсів створюють передумови до пошуку альтернативних стратегій розвитку економіки регіонів та їх екосистем. Стратегії інтеграції економіки і екосистеми передбачають три можливі варіанти (див. табл. 7).

Президент України виділив наступні пріоритети у повоєнному відновленні країни: цифрові-

Таблиця 6

Рейтинг факторів за результатами PEST-аналізу конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми

Опис фактору	Вплив фактору	Опис фактору	Вплив фактору
Політичні фактори		Технологічні фактори	
Судова та антикорупційна реформи	0,09	Обсяг інтернет-послуг, що споживаються	0,16
Зміни в законодавстві	0,21	Інтенсивність інноваційної діяльності	0,26
Політична стабільність країни	0,35	Застосування інструментів маркетингу в цифровому полі регіону	0,26
Результати закінчення воєнних дій	0,35	Процеси цифровізації в регіоні	0,35
Економічні фактори		Екологічні фактори	
Туристичні потоки	0,09	Площа ПЗФ	0,16
Податкова політика	0,16	Зміни законодавстві щодо експлуатації екосистем	0,17
Рівень інфляції	0,19	Викиди забруднюючих речовин	0,25
Державна підтримка регіонального розвитку	0,28	Створення екосистемних кластерів	0,42
Інвестиції	0,28		
Соціальні фактори			
Чисельність наявного населення	0,16		
Рівень здоров'я мешканців регіону	0,22		
Міграційні процеси	0,31		
Рівень освіченості	0,31		

Джерело: розраховано автором

Таблиця 7

Стратегії інтеграції економіки і екосистеми

Назва стратегії	Суть стратегії (взаємозалежність економіки та екосистеми)	Науковий напрям, до якого відноситься стратегія
Стратегія «економічного імперіалізму»	Економіка розвивається, поки не включить в себе абсолютно все. Додаткові витрати трансформуються у внутрішні витрати виробництва. Не залишається нічого, щоб перебувало поза економікою	Неокласична економіка
Стратегія «екологічного редукціонізму»	Скорочення розмірів економіки до її повного зникнення, в результаті чого все навкруги стає частиною екосистеми	Науковий матеріалізм
Стратегія «сталого розвитку»	Економіка розглядається як підсистема екосистеми. Необхідно заощаджувати на дефіцитних факторах, але це вже не засоби виробництва, а природний капітал	Економічна теорія «наповненого світу»
Стратегія післявоєнного «економіко-екосистемного відновлення»	Економіка та екосистема споріднюються не лише задля досягнення, а для конкретної реставрації та реконструкції довоєнних параметрів економіки та екосистеми, вихід на нові показники, що докорінно відрізняються від довоєнних	Економічна теорія природного капіталу

Джерело: розроблено автором на основі [6]

зація, безпека та оборонний потенціал у синергії з судовою, антикорупційною й іншими реформами. Пріоритети відбудови регіонів детермінуються їх особливостями, враховуючи економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості, особливості екосистемного розвитку та вимоги сучасного інфраструктурного розвитку. Реалізація стратегії конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморського регіону реалізується за рахунок використання підходів, що

базуються на пріоритетах та принципах реалізації повоєнного відновлення конкурентоспроможності (табл. 8).

Таким чином, серед пріоритетів визначено наступні: цифровізація, забезпечення безпеки та оборонного потенціалу, антикорупційна та судова реформа, забезпечення стійкості розвитку екосистем, розвиток екосистемної економіки та інфраструктури, підвищення рівня розвитку територіальної громади. Принципами реалізації

Підходи до розробки стратегії реалізації повоєнного відновлення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»

Пріоритети	Принципи	Ключові завдання
Цифровізація,	Системності	Регіональна програма; Цифрові навички; Інформаційна підтримка
Безпека та оборонний потенціал	Концентрації	Інвестиції, Державна програма; Підвищення рівнів патріотизму та освіченості
Антикорупційна та судова реформи	Максимізації потужностей	Детінізація; Європейські стандарти; Організаційна структура управління; Підвищення стандартів підготовки фахівців
Забезпечення стійкості розвитку екосистем	Динамічність розвитку; Обґрунтованості та ефективності	Управління; Охорона, захист та благоустрій; Фінансове забезпечення
Розвиток екосистемної економіки та інфраструктури	Збалансованості; Взаємовигідної участі; Відкритість	Екопослуги; Екосистемні проекти; Маркетинг; Сервіс; Кластери; Покращення благоустрою
Підвищення рівня розвитку територіальної громади	Вимірюваність результатів; Історико-культурної спадкоємності; Об'єктивності	Моніторинг; Оцінка ефективності; задоволення; Територіальне співробітництво громад; Якість муніципальних послуг; Імідж та маркетинг, брендінг території

Джерело: сформовано автором

стратегії конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми приморського регіону є наступні: системності, концентрації, максимізації потужностей, динамічність розвитку, обґрунтованості та ефективності, збалансованості, взаємовигідної участі, відкритість, вимірюваність результатів, історико-культурної спадкоємності, об'єктивності. Формування мети та пріоритетів стратегічного управління конкурентоспроможністю приморських регіонів на основі екосистемного підходу підпорядковується загальнонаціональній стратегії розвитку країни та повністю відповідає її системі утворюючим чинникам, а також загальносвітовим тенденціям, в сфері глобалізації, розвитку технологій, енергозбереження, екологізації мислення та виробництва, збереження та примноження природних ресурсів. Формулювання оперативних цілей та завдань стратегії повоєнного відновлення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море» ґрунтується на здійсненому аналізі факторів, що чинять вплив на стратегічний розвиток регіону (табл. 9). Також необхідно зазначити про те, що стратегічні цілі підпорядковуються теоретичному базису концепції факторів конкурентоспроможності регіону.

Розвиток національної економіки загалом та її регіонів зокрема в довгостроковій перспективі забезпечує стратегічне управління, яке є комплексним підходом до проблеми визначення пріорите-

тів розвитку і включає дві взаємодіючі складові: аналіз і вибір стратегічних позицій, управління в реальному масштабі часу.

Висновки. Формування системи стратегічного управління екосистемою конкурентоспроможністю ґрунтується на використанні методологічного інструментарію з різних галузей знань, серед яких окрім економіки необхідно зазначити: біологію, екологію, соціологію та демографію, психологію, екологію, філософію, інженерію та медицину.

Приморські регіони, які в теорії характеризуються спорідненістю географічних, природних та інших передумов до економічного розвитку характеризуються низкою особливостей практичного функціонування спеціальних галузей господарства, таких як добування водних біоресурсів, туризм та рекреація, розвиток морського транспорту. Виявлення та врахування наведених нижче особливостей спонукає до розробки індивідуальних стратегій розвитку приморських регіонів з урахуванням їх специфіки морегосподарського комплексу (за допомогою розробленої послідовності щодо етапів та їх змісту стратегічного планування екосистемної конкурентоспроможності приморських регіонів). Аналізуючи сильні та слабкі сторони, можливості та загрози екосистемної конкурентоспроможності економіки «Азово-Чорноморського регіону» встановлено перелік стратегічних ініціатив відповідно до співставлення слабких і сильних сторін і можли-

Оперативні цілі та завдання стратегії повоєнного відновлення конкурентоспроможності відновлювальної екосистеми макрорегіону «Азов-Чорне море»

Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
1. Гармонійний просторовий розвиток на основі екосистемного підходу	1.1. Підвищення уваги до проблем навколишнього середовища, його захист та охорон.	1.1.1 Зменшення антропогенного та технологічного навантаження на екосистему (наприклад, використання безпечних пестицидів в сільському господарстві). 1.1.2. Контроль та управління (заборона, лімітування) величиною та хімічним складом викидів; негативним впливом, що несуть викиди. 1.1.3. Використання компенсаційного механізму екологічних заходів
2. Конкурентоспроможна екосистемна економіка, інфраструктура та бізнес-процеси	2.1. Ефективний розвиток морегосподарського комплексу, туризму та пов'язаних з ним галузей за рахунок використання людських ресурсів та цифрових технологій	2.1.1. Підвищення прибутковості та рентабельності морегосподарського комплексу. 2.1.2. Розширення можливостей фінансування за рахунок функціонування організаційних форм бізнесу 2.1.3. Втілення наукових проєктів з щодо розвитку екосистеми приморського регіону зацікавленими сторонами, проведення наукових досліджень високого рівня 2.1.4. Дотримання світових та європейських стандартів при здійсненні господарської діяльності.
	2.2. Підвищення ефективності туристсько-рекреаційного комплексу приморських регіонів; створення замкнутого циклу виробництва та споживання продукції для морегосподарської рекреації	2.2.1. Використання технологій брендингу територій, завдяки наявності унікальних природних об'єктів, які охороняються 2.2.2. Просування екосистемних послуг на міжнародному ринку, використання інструментів підвищення попиту на них 2.2.3. Розвиток інфраструктури екосистеми регіону 2.2.4. Підвищення рівня сервісу екосистемних послуг
3. Розвиток людського капіталу та створення умов для покращення якості життя	3.1. Підвищення попиту на робочу силу,	3.1.1. Створення нових робочих місць. 3.1.2. Перепідготовка мешканців, які обліковуються на ринку праці 3.1.3. Використання екосистемного підходу в навчанні та перекваліфікації трудових ресурсів.
	3.2. створення умов для реєміграції студентів до регіонів навчання, вимушено переміщених осіб до визволених територій	3.2.1. Контроль за створенням комфортних та безпечних умов праці 3.2.2. Впровадження регіональних програм забезпечення житлом молоді, що працює 3.2.3. Створення навчальних курсів на базі функціонуючих вчз щодо підготовки та перепідготовки кадрів, залучених до роботи в приморських регіонах (наприклад, підвищення професійних навичок та кваліфікації персоналу морських портів, логістичних структур)
4. Управління змінами екосистем на основі взаємодії органів влади та громадськості	4.1. Зміцнення інститутів регіональної та місцевої влади	Подальше впровадження цифрових послуг серед адміністративних, вільний доступ мешканців до участі в управлінні територією за допомогою цифрових технологій (прозорість, відкритість, гнучкість місцевого самоуправління)
	4.2. Розвиток громадянської свідомості екологічного споживання ресурсів	4.2.1. Формування відповідального споживання та вимог до збереження та відновлення ресурсів екосистеми 4.2.2. Пропагування здорового способу життя та правильного харчування 4.2.3. Пропагування екосистемного виробництва товарів та послуг
	4.3. Забезпечення комплексного розвитку екосистем приморських регіонів	4.3.1. Законодавча підтримка екосистемного підходу 4.3.2. Управління змінами екосистеми на всіх рівнях влади. 4.3.3. Створення програм щодо регіональних інвестиційних фондів громад
	4.4. Використання заходів з повоєнного відновлення територій	4.4.1. Розмінування територій, залучення 4.4.2. Компетентної допомоги з країн, що мають подібний досвід.

Джерело: сформовано автором

востей та загроз, а саме: вплив на формування ціннісних орієнтирів у молоді та середнього покоління, робота з кадрами, формування конкурентоспроможної економіки приморського регіону на екосистемних засадах, зміцнення інститутів регіональної та місцевої влади, подолання наслідків воєнної агресії Росії в плані очищення територій від мін та залишків боєприпасів. PEST-аналіз засвідчив про необхідність створення умови для виконання заходів стратегії: фінансування та брендингу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Vdovichen O., Tkalenko O. Scientific Approaches for Planning the Architecture for Urban Economic Space. In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds) Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovations. ICBI 2019. *Lecture Notes in Civil Engineering*, vol 73. 2020.
2. Gudz, P., Oliinyk, Y., Shkurupska, I., Ivanchenkov, V., Petrenko, O., Vlasenko, Y. Formation of foreignt economic potential of the region as a factor of competitive development of the terrirory. *International Journal of Management*. Vol. 11 Issue 5. 2020. P. 590–601.
3. Безхлібна А. П. Складові конкурентоспроможності приморського регіону *Економіка і регіон*. № 1(80). 2021. С 48–54.
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Запорізькій області у 2019 році. Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/52082/regionalna-dopovid--pro-stan-navkolishnogo--prirodnogo-seredovisha-u-zaporizkiy-oblasti-u-2019-rotsi.html> (дата звернення: 23.04.2023).
5. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Херсонській області у 2019 році. Херсонська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.khoda.gov.ua.html> (дата звернення: 23.04.2023).
6. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. Інститут сталого розвитку. Київ : Інтелсфера, 2002. 312 с.

REFERENCES:

1. Gudz P., Gudz M., Vdovichen O., Tkalenko O. (2020) Scientific Approaches for Planning the Architecture for Urban Economic Space. In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds) Proceedings of the 2nd International Conference on Building Innovations. ICBI 2019. *Lecture Notes in Civil Engineering*, vol. 73. [in English]
2. Gudz, P., Oliinyk, Y., Shkurupska, I., Ivanchenkov, V., Petrenko, O., Vlasenko, Y. (2020) Formation of foreignt economic potential of the region as a factor of competitive development of the terrirory. *International Journal of Management*, vol. 11, issue 5, pp. 590–601. [in English]
3. Bezkhlibna A. P. (2021). Skladovi konkurentospro-mozhnosti prymorskoho rehionu Competitivity [Competitiveness Coastal Region] *Ekonomika i rehion*. [Economics and Region], no. 1 (80), pp 48–54. [in Ukrainian]
4. Regionalna dopovid pro stan navkolishnogo prirodno seredovisha u Zaporizkij oblasti u 2019 roci [Regional Report on the State of the Environment in Zaporizhzhia Oblast in 2019]. Zaporizka oblasna derzhavna administraciya [Zaporizhzhia Regional State Administration]. Available at: <https://www.zoda.gov.ua/news/52082/regionalna-dopovid--pro-stan-navkolishnogo--prirodnogo-seredovisha-u-zaporizkiy-oblasti-u-2019-rotsi.html> (accessed 23.04.2023).
5. Regionalna dopovid pro stan navkolishnogo prirodno seredovisha u Hersonskij oblasti u 2019 roci [Regional report on the state of the environment in the Kherson region in 2019]. Hersonska oblasna derzhavna administraciya [Kherson Regional State Administration]. Available at: <https://www.khoda.gov.ua.html> (access on 23.04.2023).
6. Daly G. (2002) Poza zrostannyam. Ekonomichna teoriya stalogo rozvitku [Beyond Growth. Economic theory of sustainable development. Institute for Sustainable Development]. Kyiv: Intelsfera, 312 p.